

СЕМЕЙСТВА НА ДЕТЕ С УВРЕЖДАНЕ: РЕАКЦИИ И ПРЕЖИВЯВАНИЯ, СТИЛОВЕ, ВЗАИМООТНОШЕНИЯ И РОДИТЕЛСКИ ИНТЕРВЕНЦИИ

Димитрина Йорданова Калоянова

„Дневен център за пълнолетни лица с увреждания“ – Община Бургас, гр. Бургас

FAMILIES OF A CHILD WITH DISABILITIES: REACTIONS AND EXPERIENCES, STYLES, RELATIONSHIPS AND PARENTAL INTERVENTIONS

Dimitrina Kaloyanova

„Day center for adults with disabilities“, Burgas

Abstract: Raising a child with a disability is a challenge for most parents. Often a range of emotions such as rejection, guilt, accusation, dissatisfaction, anger, despair pass through the parents. The article examines families raising a child with a developmental disability. Birth of a child with a disability, reactions and experiences of the parents. Groups of families with children with developmental disabilities are differentiated. Parental interventions to improve the psycho-emotional climate in the family.

Keywords: family, children with disabilities, experiences, relationships, early intervention

Въведение

Децата са важни за родителите, а родителството е повлияно от тяхната компетентност и способност да създават хармонична среда [1]. Отглеждането на дете с увреждане изисква сила и гъвкавост. Детето има специални нужди в допълнение към редовните нужди на всички деца. За успешно преминаване напред и правилен подход към детето, трябва да се признае широкият аспект от емоции, които може да се изпитва. В настоящия доклад са разгледани различните аспекти на отглеждане на дете с увреждане, взаимоотношенията в семейството, реакции към детето с увреждане и родителски интервенции за намаляване въздействието от предизвикателствата.

Раждане на дете с увреждане

Има много противоречиви мнения относно наличието на дете с увреждане в семейството. Според Lungile et al. (2015) „раждането на дете с увреждания или откритието, че детето има увреждане, е интензивно и травматично събитие за родителите“, предизвикващи повече здравословни проблеми, по-големи чувства на ограничение, по-високо ниво на депресия и финансови проблеми [2; 3]. Според други автори, като Bayat, Blacher, Begum, Marcoulides и Baker, отглеждането на дете с увреждане включва както всички родителства и предизвикателства, така и голяма любов и радост. Родителите също така съобщават, че наличието на дете с увреждания увеличава неговата толерантност, саморазбиране, личен растеж и сила. Освен това повечето майки изразяват опита си от грижата за детето си с увреждания като емоционално възнаграждаващо [4].

При наличие на дете с увреждане родителите не винаги могат да си изразят правилно подхода. Позицията им може да бъде описана на две нива: вътрешно (психологическо) и външно (социално).

На психологическото ниво раждането на дете с увреждания се възприема от родителите му като най-голямата трагедия. Фактът за раждането на дете „не като всички останали“ е причина за тежък стрес, преживян от родителите [5]. Дългия и постоянен стрес има силно отрицателно въздействие върху психиката на родителите и е условие за травматични промени в житейските стереотипи, формирани в семейството [6]. На социално ниво семейството на дете с увреждания става некомуникативно и избирателно в контактите. Те стесняват кръга си от приятели и границите на комуникация с роднини поради характеристиките на състоянието на детето с отклонение, както и лични нагласи на самите родители [5].

Раждането на дете с увреждане променя целия ход на живота на семейството и е причина за продължителната му дезадаптация. Другите деца в семейството са лишени от внимание. Често родителите се отдалечават от приятели, познати и дори роднини, които също изпитват криза; много от тях избягват да се срещат с такова семейство. Семейството е изложено на риск. Възпроизвеждащата функция е табу от

страх, че нещастieto може да се повтори. Такова дете изисква два пъти повече време и енергия от майката, отколкото нормалното дете. Такива семейства са по-податливи на конфликти и разпад [7, 8].

Родителски реакции към дете с увреждане

През 1953г. психиатъра Лео Канер описва реакциите и преживяванията на родителите към техните деца. Четири двойки са били представени в неговото изследване, с които Канер се среща по време на диагностични прегледи на децата. Една реакция към диагнозата на детето беше за родителите, които отричат забавянето на детето в развитието си с опити за коригиране или отстраняване на симптомите, принуждавайки детето да премине през болезнени медицински и хирургични процедури, които често се оказват неефективни. Други родители са били обременени от чувство за вина или чувство на неприязън към средата си поради дефицитите на детето. Някои родители са описали, че хората в обкръжението им ще се отнасят към тях без съчувствие [9].

Шокът, отричането и неверието са чести реакции на внезапното или неочаквано откритие, че детето има увреждане. Каквато и да е степента на увреждане, родителите са уплашен от предстоящите несигурности. Първоначалната реакция на родителите, когато разбира, че имат дете с увреждане е шок. Шокът обикновено е последван от фаза, която се характеризира с отхвърляне на реалността [1; 2]. Като временна стратегия за справяне, отхвърлянето може да бъде доста полезно за даване на време на родителите да се приспособят към ситуацията. Но в дългосрочен план, когато родителите започват да приемат реалността, изпитват гняв за загубата на нормално здраво дете и в крайна сметка това води до дълбока мъка и тъга. При продължителност на това чувство, родителите обикновено изживяват един вид откъсване, понякога се чувстват празни, заобиколени от несигурност и страх, чувство за самообвинение [1].

Стилове семейства на дете с увреждане

Семействата на дете с увреждане могат да бъдат обособени в четири групи [5, 7, 10].

Първата група са родители с подчертано разширяване на сферата на родителските чувства. Характерният стил на възпитание е хиперпопечителство, характеризиращо се с супер грижовно отношение към детето, дребна регламентация на начина на живот на семейството в зависимост от благосъстоянието на детето и ограничаване на социалните контакти. Този стил на семейно образование е типичен за повечето семейства самотни майки. Оказва негативно влияние върху формирането на личността на детето, което се изразява в егоцентризъм, повишена зависимост, липса на активност и намаляване на самочувствието на детето.

Втората група се състои от семейства, характеризиращи се със студен стил на общуване и намаляване на емоционалните контакти на родителите с детето. Родителите насочват прекомерно внимание към лечението на детето, опитвайки се да компенсират собствения си психичен дискомфорт поради емоционалното отхвърляне на детето. Този стил на общуване в семейството води до формиране на емоционална нестабилност в личността на детето, висока тревожност, генерира комплекс за малоценност, несъмнение в себе си.

Третата група семейства се характеризира със стила на сътрудничество. В тези семейства има постоянен познавателен интерес на родителите да се организира социално педагогически процес, общност и диалог при избора на цели и програми за съвместни дейности с детето, насърчаване на независимостта на децата, подкрепа и съпричастност към неуспехите. Този стил на семейно възпитание допринася за развитието на чувството на сигурност, самочувствието на детето, необходимостта от активното установяване на междуличностни отношения.

Четвъртата група семейства се характеризира с репресивен стил на семейно общуване, залагайки на водеща позиция, често бащинска. Този стил се проявява в песимистичен поглед към бъдещето на детето, ограничаване на неговите права, в строги родителски заповеди, неизпълнението на които е наказуемо. С този стил на възпитание децата проявяват агресивно поведение, плачливост, раздразнителност, повишена раздразнителност, усложнявайки психическото и физическото си състояние. В семействата с деца с увреждания процентът на разводите е много висок, комуникацията между бащите и бившето семейство е ограничена само до предоставянето на финансова помощ, майката носи основната тежест за грижата за детето и осигурява всички необходими мерки за неговото лечение, образование и рехабилитация.

Родителски интервенции

Ранната интервенция води до увеличаване на резултатите от социалното и функционално развитие на децата с увреждания. Формира се положителна самооценка на родителите, премахване на тревожността; развиване на умения за интроспекция и преодоляване на психологически бариери, които пречат

на пълното самоизразяване; формирането на положителни нагласи в съзнанието на родителите; оптимизиране на отношенията родител-дете; хармонизиране на брачните отношения; подобряване на комуникативните форми на поведение; формирането на адекватни умения за комуникация с външния свят. Разработени са родителски интервенции за намаляване въздействието от предизвикателствата, чрез включване в големи семинарни групи, малки групови програми и индивидуални обучителни сесии [11]. Според Kaminskietal. (2008) най-голям ефект оказва практикуване на нови умения със собственото дете и ролеве игри [12].

Заклучение

Повечето родители искат да направят всичко възможно за децата си. Родителите се нуждаят от допълнителна подкрепа, за да отгледат децата си по-начин, като постигат най-добри резултати. Основен ключов момент е изслушване и включване в процес на вземане на решения. Непрекъснатото разширяване на услугите в помощ на родителите, показва, че обществото е съпричастно, ценят семейната нужда и разбират проблемите, с които се сблъскват.

References:

1. Singh, A etal. (2017) Un planned Journey of Parenting a Child with Special Needs
2. Kandel, I. etal. (2007) TheChildWith a Disability: Parental Acceptance, Management and Coping, The Scientific World Journal 7:1799–809
3. Lungile, K. Thwala¹, Kayi Ntinda, Buyisile Hlanze (2015) Lived Experiences of Parents' of Children with Disabilities in Swaziland. Journal of Education and Training Studies. Vol. 3 (4) pp-206–215.
4. Nowak, H., (2017) Parents of Children with Developmental Disabilities and Their Experiences of Formal Support, Gothenburg
5. Arutyunyan A.M., (2016) Проблемы семьи, воспитывающей ребенка с ограниченными возможностями здоровья, Санкт-Петербургский образовательный вестник. –No3 (3). – С. 41-43
6. Thwala, K. etal. (2015) Lived Experiences of Parents' of Children with Disabilities in Swaziland, Journal of Education and Training StudiesVol. 3, No. 4
7. Russu K.A., Kovalyuk L.S. (2017) Vospitanie detey s ogranichennymi vozmozhnostyami // Vestnik nauki i obrazovania №4 (28). С. 110-112.
8. Fedoseeva, O. A.(2013) Проблемы родителей, имеющих ребенка с ограниченными возможностями, Молодойучены—№ 9 (56). — С. 344–346
9. Boström, P. (2012) Experiences of Parenthood and the Child with an Intellectual Disability. Department of Psychology, UniversityofGothenburg, Sweden/
10. Dautova, K.A, Dihanbaeva, G.A. (2018) Проблемы семьи имеющих детей инвалидов, Zhurnal Vestnik Kazahskogo Natsionalynogo meditsinskogo universiteta
11. Mastjukova E.M.,Moskovkina A.G. (2003) Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: Учеб. пособие длястуд.высш. учеб. изд. TsentrVlados
12. Hahlfeld, A. etal. (2018) Parents of children with disabilities: A systematic review of parenting interventions and self-efficacy, PMID: PMC6244143